

Нема тог ветра који би био наклоњен

ономе ко не зна куда плови.

Мишел де Монтењ (1533-1592)

Ускоро се навршава десет година од „српске октобарске револуције“ (2000), па је то прилика да сумирамо шта је у протеклој деценији постигнуто у разним областима, међу којима и у економији. Тек после промене власти у Србији приступило се суштинској економској транзицији, што је кашњење од једне деценије у односу на друге постсоцијалистичке државе. Такво временско кашњење био је огроман недостатак, али је то – у исто време – била и велика шанса да се избегну грешке, заблуде и лутања кроз које су пролазиле друге привреде у транзицији.

Нисмо извукли поуке из грешака других земаља

„Српска октобарска револуција“ изненадила је и саме лидере ДОС-а („Демократска опозиције Србије“) који нису имали јасан план како земљу извести на пут економског просперитета. [1] Управо је то била ситуација која је омогућила међународној заједници да нам понуди своје “добре услуге” (кроз већ готове програме реформи и иностране саветнике). Јасно је било да се нова власт у Србији неће одредити за програм економске модернизације земље који би се спроводио у интересу већине њених грађана, него за један универзалан, већ готов неолиберални програм економских реформи – базираних на ашингтонском договору“ „В

[2]

разрађеном од ММФ-а, Светске банке, Министарства финансија САД и УСАИД-а – а који се спроводи у интересу светске олигархије

[3]

и крупног капитала, те једног уског компрадорског

[4]

слоја који се формира у земљи.

Међутим, нове власти су еуфорично нудиле визију савремене демократске Србије у којој ће у кратком периоду (за годину, две) доћи до дугорочно одрживог економског просперитета и осетног раста стандарда становништва. У том циљу организовани су каравани („Србија на добром путу“, „Поносна Србија“) – састављени од владиних економских чиновника и медијски експонираних академских економиста – који су крстарили градовима Србије, а „независна“ средства информисања свему томе давала су огромну медијску потпору. Невероватно али истинито, они су ту еуфорију заснивали на економској теорији (неокласична економска мисао), стратегији (неолиберална шок терапија) и политици (Вашингтонски договор) која се, у последњој деценији XX века показала изузетно неуспешном у свим државама где је примењивана. Упркос томе та политика је упорно натурана (од ММФ-а) и пропагирана (од стране иностраних саветника и домаћих медијски експонираних академских економиста) многим европским постсоцијалистичким и земљама Латинске Америке. Постојало је претерано веровање у аутоматизам тржишног саморегулисања (Смитову „невидљиву“ руку тржишта), али и убеђеност у потребу хитног повлачења државе из економске сфере.

[\[5\]](#)

Економска политика заснована на принципима Вашингтонског договора вођена је у интересу светске олигархије и крупног капитала који имају огромну финансијску моћ, те и могућност да у сиромашним земљама обликује политички и медијски простор и усмеравају економску политику према својим интересима, те истовремено онемогуће било какву озбиљну критику. Уместо да се посвете изградњи адекватне институционалне инфраструктуре за тржишну привреду, успостављању владавина права и стварању оптималних услова за конкуренцију и дугорочно одржив динамичан привредни раст, наши реформатори су акценат ставили на стабилизацију, либерализацију и приватизацију – који чине основне елементе Вашингтонског договора.

Стабилизацију су, углавном, свели на стабилан курс динара, [\[6\]](#) тачније политику прецењеног курса динара која „поскупљује“ домаћу робу на иностраном тржишту и дестимулише извоз, а подстиче увоз пошто страна роба постаје „јефтинија“. У таквој ситуацији скоро да било какав извоз постаје нерентабилан, а увоз економски веома атрактиван, што доводи до раста спољнотрговинског дефицита и „гушења“ домаће производње. Радикална либерализација која је спроведена одмах на почетку ДОС-ове власти допринела је додатном „гушењу“ домаће производње пошто је просечна увозна царинска стопа сведена на једноцифрену (у кратком року смањене су на трећину), а укинута су и готово сва ванцаринска ограничења.

Стабилизација и либерализација, како су спровођене у Србији, довели су до „гушења“

домаће производње и обарања вредности наших предузећа која, у условима масовне приватизације, прелазе у руке нових власника по изузетно ниским ценама, па су, добрим делом, у праву и они који говоре о распродаји државне имовине. Поред тога, наши реформатори су се определили за модел приватизације продајом у коме се остварени приходи, углавном, не користе за привредни развој него за текућу буџетску потрошњу.

Проблем наших реформатора састојао се и у томе што они нису схватили да се развој не може подстаћи већом потрошњом, поготово не потрошњом робе из увоза, као што је то случај у Србији. Искуство земаља које су успешно модернизовале своје привреде показује да су оне радиле супротно – подстицале су штедњу. [7] Један од важнијих елемената успешног развоја Јапана (после Другог светског рата) и земаља југоисточне Азије (последњих деценија) јесте стратегија развоја која се ослањала на марљивост грађана, малу личну и заједничку потрошњу и високу стопу штедње. Поред тога, раст се подстицао и потцењивањем вредности домаћег новца, заштитом домаћих произвођача, добрим образовним системом и постизањем консензуса кроз препознавање колективног интереса. Сличним моделом развоја Кина последње две деценије 85% инвестиција финансира из домаће штедње (15% отпада на стране инвестиције) и годинама бележи двоцифрене стопе раста.

[8]

Светска економска криза (2008) напokon је ставила тачку на теоријске спорове о економском неолиберализму. [9] Тако

редакцијски уводник у једном од најугледнијих светских часописа
Фајненшл тајмс

(
22. маја 2008
)

– посвећен закључцима *Извештаја Комисије за раст и развој* – почиње реченицом:
„Вашингтонски консензус – стабилизуј, приватизуј и либерализуј – мртав је”.

Наиме, 2006. године је формирана Комисија за раст и развој (на челу које је био нобеловац Мајкл Спенс, а у њеном раду је поред 21 сталног члана из 18 земаља, учествовало још око 300 угледних стручњака) и она је проучила искуство и развојне моделе 13 економски најуспешнијих држава у периоду од 1950. до 2005. године (које су у континуираном периоду од најмање 25 година оствариле просечну стопу раста изнад 7 одсто), с циљем да земља у развоју понуди препоруке за оптималну – дугорочно одрживу – стратегију развоја.

Закључак Комисија је да нема јединственог рецепта за развој, али оно што је заједничко за анализираних 13 економски најуспешнијих држава јесте да су на челу ових држава биле веома способне, активне и прагматичне владе које су имале кључну улогу у развоју економије и биле посвећене економском расту. Мада не даје готове рецепте, Извештај се дистанцира од владајуће неолибералне економске догме, и у њему се констатује да анализирани земље, у спровођењу развојне политике, нису биле превише наклонене слободном тржишту. Често су прибегавале потцењивању вредности домаће валуте и заштити домаће привреде од спољне конкуренције. Поред тога, из Извештаја је видљиво да су се сви успешни модели базирали на високој стопи штедње и инвестиција, те да инострано задуживање не може да буде адекватна замена за домаћу штедњу.

Не извлачимо поуке ни из сопствених грешака

Са избијањем светске економске кризе српска привреда доживљава колапс. Али светска економска криза је добро дошла владиним економским „реформаторима“ и медијски експонираним академским економистима који су сада за све привредне проблеме окривљивали светску економску кризу – *„криза није домаћа, него нам је увезена“*. Тако су себе амнестирали за погрешну економску политику коју су спроводили и пропагирали од 2000. године .

Чак, пошто нису одговорни за колапс српске привреде убеђују нас да су управо они ти који се успешно „носе“ са светском економском кризом, те да је – захваљујући адекватним мерама које су они благовремено предузели – српска привреда забележила мањи пад БДП-а, чак и од многих развијенијих земаља.

Обе ове тврдње су исто тако тачне колико и тврдње потпредседника економског дела српске владе (мр Божидар Ћелић и мр Млађан Динкић) – које смо од њих слушали на почетку светске економске кризе – да ће нас глобална криза заобићи и да она, чак, представља нашу развојну шансу.

Ако детаљније анализирамо економску политику и погледамо резултате који су у Србији постигнути до избијање светске економске кризе (2008) године, [\[10\]](#) лако ћемо закључити да се у погрешној економској политици крију фундаментални узроци колапса српске привреде, а светска економска криза их је само показала у јаснијем светлу. До избијања светске економске кризе већина државне (друштвене) имовине је распродана и најатрактивнији део (такозвано „*породично сребро*

“) прешао је у руке странаца, а спољни дуг је вишеструко повећан. Спољни дуг, који је

крајем 2000. године износио мање од 11 милијарди долара (и поред отписа 4,7 милијарди долара), већ је у 2008. години достигао 30 милијарди долара. Србија је забележила девизни прилив од преко 30 милијарди долара само по основу приватизациони прихода и нових задуживања у иностранству. Приближно исти износ прилива забележен је по основу девизних дознака (грађана) из иностранства. Тај прилив је, уместо у развој привреде, највећим делом био усмерен у текућу потрошњу. У свим годинама од 2001. потрошња је у Србији већа од БДП-а (једноставно речено више трошимо него што стварамо). Тако је у 2006. години потрошња била за невероватних 35% већа од БДП-а.

[\[11\]](#)

Држава се годинама понашала као сеоски бећар који ништа озбиљно није радио осим што је распродавао очевину (приватизација) и задуживао се код комшија (инокредити) и све то одмах „протраћио за бољи живот“ (текућу буџетску потрошњу).

[\[12\]](#)

Спољнотрговински дефицит који је у Србији до 2000. био мањи од 2 милијарде долара годишње у првој половини 2008. године износи месечно више од једне милијарде долара,

[\[13\]](#)

а индустријска производња у 2007. години је за 4,75% мања него 1998. године – у време економских санкција.

[\[14\]](#)

Према подацима Републичког завода за статистику Србије годишњи раст БДП-а кретао се у периоду 2000–2007. година од 2,4 до 8,3% што је на нивоу просека других земаља у транзицији. У истом периоду, према подацима Европске банке за обнову и развој (www.ebrd.com)

www.ebrd.com

), од 29 земаља у транзицији – 14 земаља је имало виши, а 3 земље сличан раст БДП као Србија. Овакав раст БДП-а је више него скроман, имајући у виду: изузетно ниску статистичку основу са које се стартовало после великог пада БДП-а у деведесетим годинама (због распада земље, огромних издатака везаних за ратове вођене у окружењу и прихват стотина хиљада избеглица, уништавања привреде неоправданим економским санкцијама и НАТО агресијом итд.), те великих девизних прилива (кроз приватизацију и нова задужења) и скидање економских санкција и нормализације односа са светом.

[\[15\]](#)

Много бољи показатељ успешности економске политике од раста БДП-а јесте податак о броју запослених, а према званичним подацима Републичког завода за статистику број запослених у Србији је (годишњи просек) 2007. године (2,002.344) и у апсолутном износу мањи него 2001. године (2,101.668) [\[16\]](#).

Истина је да је инфлација од 40%, колико је износила у 2001. години, у наредним годинама смањивана и у 2007. години сведена је на око 10%. Међутим, тешко је сматрати и то неким успехом пошто се Србија на листи Светског економског форума, сачињеној по висини инфлације у 2007. години, налази на неславном 124. месту од укупно 131 рангиране земље.

Из свега до сада реченог јасно је да катастрофално стање у српској привреди последица, пре свега, погрешне економске политике која се годинама спроводи, а светска економска криза само је убрзала и заоштрила неизбежно суочавање са суровом истином да „бећарска економија“ не може дуго да траје и да увек има трагичан завршетак.

Мањи пад БДП-а у Србији, на почетку светске кризе, од многих развијенијих земаља исто тако није последица адекватних мера којима је српска влада успешно „парирала“ светској економској кризи, него, нажалост, слабости наше привреде – малог обима производње и лоше њене структуре, те изразито малог извоза. У опсежном истраживању које је урадила група словеначких економиста (на челу са проф. др Јанезом Прашникаром) [\[17\]](#) о последицама економске кризе, констатује се да је најозбиљнија последица глобалне кризе био изненадни колапс светске трговине, који се догодио између трећег квартала 2008. и другог квартала 2009. године. Пад светске размене био је много већи од пада БДП-а. Због тога су глобалном кризом највише биле погођене земље који су велики извозници и произвођачи робе „са могућношћу одгођене потрошње“ („*postponeable goods*“) – трајних потрошних и инвестиционих добара. Из података о рецесији које они наводе видимо да је пад БДП-а у другом кварталу 2009. у односу на претходну годину износио у Немачкој 7,1%, у Шведској 7,0%, а у Србији 3,5% и Македонији 1,4%. Неће бити да су српски економски чиновници били много успешнији у ублажавању последица светске економске кризе од економских експерата влада Немачке и Шведске, а да су веће умеће, чак и од наших, показали владини економски функционери Македоније, а нарочито Албаније (која је забележила пад БДП-а од само 0,7%).

Као што нису били у праву на почетку светске економске кризе (није нас заобишла и није била развојна шанса), министри наше владе греше и данас (кад тврде да је глобална криза одговорна за наше проблеме, те да се они успешно носе са њеним последицама). Нажалост, исти ти министри нам скоро пуну деценију нуде стално нова и нова обећања (

”
Србија на добром путу“,

”
Поносна Србија“,

”

Стотине хиљада нових радних места“,

”
Хиљаду евра за акције“,

”
Бољи живот“

...)

, које се убрзо показују као једне у непрекидном низу обмана,

[\[18\]](#)

а грађани после сваке од њих све лошије живе и страхују за своју и будућност својих потомака. Оваквом економском политиком ми смо појели, не само своју него, и будућност будућих генерација.

[\[19\]](#)

Где смо сада и куда идемо?

Ма колико то на први поглед изгледало парадоксално, стање српске привреде је данас – десет година после „српске октобарске револуције“ – теже него 2000. године, [\[20\]](#) и то не само што је, у међувремену, држава (рас)продала огромну имовину, додатно се задужила у иностранству и по тој основи огроман прилив девизних средства усмерила, пре свега, у текућу буџетску потрошњу, без значајнијег ефекта на привредни раст. Разлог томе налази се и у следећем. Прво, после пада једног неуспешног режима постојала је велика народна енергија која се могла каналисати ка истинској модернизацији Србије, а коју је тешко спровести уколико се за њу не може да придобије велики део сопствених грађана који ће бити убеђен да се реформе спроводе у њиховом интересу. Друго, крај 20. и почетак 21. века био је период динамичне светске економске конјуктуре и експанзије, а сада се светска привреда налази у озбиљној економској кризи, што ће се неповољно одразити и на српску привреду. И треће, погрешном политиком транзиције не само да је пропуштено драгоцено време него су учињена и озбиљна погоршања у многим сегментима привреде.

Креатори (ММФ), реализатори (политичка и економска елита на власти) [\[21\]](#) и пропагатори – убеђивачи (медијски експонирани опортунистички академски економисти) економске политике која се у Србији води већ десет година, напokon нам саопштавају да је „исцрпљен досадашњи модел развоја“, те да се неопходне корените промене у економској политици („*реформа реформи*

“) и они се сада нуде као спасиоци који ће битно другачијом економском политиком – од оне коју су креирали, спроводили и проповедали у последњој деценији – грађанима обезбедити толико обећавани „бољи живот“.

Како ће изгледати једна целовита и конзистентна нова – битно измењена – економска политика нисмо могли да сазнамо од њених креатора, реализатора и пропагатора – убеђивача, али се јасно види да наши реформатори настављају са (рас)продајом „породичног сребра“ и задуживањем у иностранству. Истина обећавају да ће на тај начин прикупљена средства усмерити за развој земље, а не у текућу буџетску потрошњу, како је то чињено до сада. Поред тога, држава ће се много активније и директније укључити у привлачење иностраних инвестиција. Први конкретни примери те нове политике јесу продаја Телекома (где ће држава од већинског постати мањински власник) и заједничко улагање са Фијатом (где ће држава бити мањински власник).

Не улазећи у тајминг и детаље потписаног уговора са Фијатом, поставља се начелно питања конкретног опредељења српских власти: да ли је било мудро да држава улаже средства и стиче (мањинско) власништво у (не тако профитабилној) аутомобилској индустрији када се, кроз приватизацију, ослобађала (већинског) власништва у областима које су много профиталније (енергетика и телекомуникације)? Тешко је у томе (са становишта интереса Србије и огромне већине њених грађана) видети било какву економску рационалност и елементарну здраву логику ?

Друго начелно питање везано је за обезбеђење великих повластица иностраном инвеститору. [22] Истина оваква пракса је у духу програма реформисања привреда базираних на Вашингтонском договору (који је разрађен крајем осамдесетих година 20. века и прво примењиван у земљама Латинске Америке), а куда све то води можемо да видимо и из искуства Мексика. Мексико је, спроводећи неолиберални програм реформи, доведен у стање велике спољне задужености (дужничко ропство), а затим је био присиљен, како би добио кредите од ММФ-а и САД, да америчким компанијама гарантује изузетно повољне услове инвестирања. Иностране инвестиције усмеравају су у такозване „ *макиладоре*“ (*maquiladoras*), односно ланац америчких предузећа изграђених дуж границе са САД. Та предузећа су екстериторијална, ослобођена су плаћања пореза у мексички буџет, радници раде у тешким условима за мизерне наднице и у овим предузећима није дозвољено оснивање синдиката. Штета коју Мексико има од „ *макиладора*“ процењује

се да износи око 15 милијарди долара годишње, запослени раде у ропским условима, а огромна маса становништва живи у условима беде која није забележена у Мексику ни у време диктатуре Диаса (крајем 19. и почетком 20. века).

Што се тиче одлуке српске владе о продаји (40% од укупно 53% акција које су у власништву државе) Телекома и овде постоји много спорних питања. Јавност није

упозната да је било ко урадио студију оправданости продаје на основу које је донета одлука о продаји природног националног ресурса који доноси загарантоване приходе. Телеком је најпрофитабилније српско предузећа, које је и у јавности синоним за успешно пословање, солидну бригу о запосленима, те завидну одговорност за друштвени бољитак. Успешно послује и добро се бори на тржишту и поред јаке конкуренције у мобилној (*Теленор*, *ВИП*) и фиксној (*Теленор*) телефонији. Није познато да ли су се озбиљно анализирали искуства других привреда у транзицији које су иностраним оператерима продале телекомуникације и где су, у већини случајева, нови власници као прве мере предузели смањење броја запослених и повећање цена телекомуникационих услуга.

На читав низ других питања такође нема одговора од наших власти, као што су: зашто продавати сада у време кризе када се не може постићи адекватна цена; продајом 40% акција фаворизује се немачки Дојче Телеком (у коме је Немачка држава – са 32% - убедљиво највећи акционар и у целости контролише све одлуке које се доносе у компанији) и други потенцијални купци ће бити мање (или неће бити уопште) заинтересовани за учешће на тендеру, што ће оборити цену и Србија ће изгубити тзв. премију за преузимање (процењује се да би тај губитак могао да износи неколико стотина хиљада евра); потпуно се занемарује безбедносни аспект (контрола података и прислушкивање) преласка телекомуникација у руке странаца; итд.

Са највишег места у држави смо ових дана могли да чујемо (интервју за дневни лист *Пре*
с,
април 2010) 3.

„да држава продаје део акција Телекома зато што држава не треба да управља привредом. Када Влада не би продавала државне компаније, Србија би била комунистичка, а не модерна земља са тржишном економијом...

Економска наука је као аксиом ставила да је приватна својина ефикаснија од државне. Продаја Телекома у суштини значи да једно предузеће из мање ефикасног облика својине пребацујемо у ефикаснији својински облик.“

Ако је све то тако, како објаснити и чињеницу да су доминантни телекомуникациони оператори у државном власништву у многим европским модерним земљама са тржишном економијом

(Норвешка, Италија, Шведска, Финска, Швајцарска, Словенија...). Затим, како онда објаснити да последњих неколико деценија, као и у време актуелне економске кризе, управо „ комунистичка

“ Кина бележи огромне економске успехе, са којима не могу да се упореде „модерне земље са тржишним економијама“.

Раније, када је приватни (по правилу, 100%) власник био и менаџер, приватна својина је била ефикаснија од државне и тада је то могао да буде „аксиом“. Данас када имамо огромну дисперзију власништва великих компанија (највећи приватни акционари располажу само са неколико процената власништва) дошло је до раздвајања власништва и управљања. [\[23\]](#) Због

тога приватизација не гарантује да „*предузеће из мање ефикасног облика својине пребацујемо у ефикаснији својински облик*“.

[\[24\]](#)

Уосталом држава је раније продала

Мобтел

норвешкој државној компанији

Теленор

, која (мада државна) спада у ред светски најуспешнијих компанија у овој области. Тако смо кроз приватизацију нашу државну компанију, у једној од најпрофитабилнијих области економије, препустили у руке државне компаније друге земље. Тешко је и овде (са становишта интереса Србије и огромне већине њених грађана) видети било какву економску рационалност и елементарну здраву логику?

У истом интервју можемо да прочитамо тврдњу да ћемо после приватизације српских државних компанија добити нове власнике – велике мултинационалне компаније, а што ће „*позитивно утицати на корпоративно управљање*“. Међутим, и овде се поставља питање колико ће од тога користи имати Србија и њени грађани. Вероватно ће купљена фирма улазећи у састав нове велике компаније постати ефикаснија, али као карика у транснационалној компанији која и убире користи те повећане ефикасности (робно-новчаним трансакцијама унутар транснационалних компанија профит остварен у нашој земљи лако се пребацује у иностранству, и у значајном износу избегава плаћање пореза у буџет Србије). Од државних чиновника се очекује да предузимају мере које ће *позитивно утицати* на Србију и њене грађане, а не транснационалне компаније и њихове централе у иностранству.

Међутим, чини ми се да је објашњење за продају Телекома много једноставније. [\[25\]](#) Држава наставља досадашњу економску политику и даљом приватизацијом настоји да дође до средстава како би се попуниле „рупе“ у државном буџету и обезбедила средства заостанак на власти, мада нас уверавају да приходи од продаје Телекома неће ићи за текућу потрошњу (као до сада) него ће бити усмерен у изградњу аутопутева.

[\[26\]](#)

Вероватније је да се продајом Телекома желе обезбедити средства која би омогућила наставак „бећарског живота“ још годину–две, а после ће на ред да дође ЕПС (Електропривреда Србије) и још понешто (Србијашуме, Србијаводе...) што је преостало за продају. Међутим, од креатора, реализатора и пропагатора овакве економске

политике у Србији никако да добијемо одговор на тако једноставно питање: а шта после када све распродамо?

Где су били академски економисти?

Одговорност за досадашњу погрешну економску политику сноси, пре свега, српска економска и политичка елита на власти, али добрим делом и наши академски економисти који су – са ретким изузецима – годинама подржавали и пропагирали погрешан концепт економске политике. Зборници радова са претходних научних скупова Научног друштва економиста, а нарочито Савеза економиста Србије, то одлично илуструју.

Деценијама у економији влада неолиберална догма о предностима слободног тржишта, које су проглашене економским аксиомима који се не могу доводити у сумњу. Наука, па и економска, захтева и нешто више од тих догматских знања – она захтева, пре свега, способност мишљења. Међутим, неолиберали су се претворили у једну нетолерантну секту, [\[27\]](#) која не дозвољава било какво другачије мишљење, које би доводило у питање (у средствима масовног информисања, на саветовањима, у издавачким кућама, универзитетима...) исправност њиховог догматског учења. [\[28\]](#) Због тога сви читају и слушају варијације на једно те исто догматско учење, и имају стандардна знања, пошто знају исто као и други, а како су целокупну економску науку редуковали на неолиберализам, они данас, уместо фијаска неолиберализма (*који никада није био потврђен у економској теорији, а није га потврдила ни историјска пракса*), [\[29\]](#) говоре о кризи целокупне економске науке.

Због неолибералног догматизма постоји немали број академских економиста који једноставно верује у оно што говори јер такве ставове заступају и скоро сви које читају у западној мејнстрим литератури, који се појављују на домаћој јавној сцени, који имају уводне реферате на саветовањима, који су од „независних“ средстава информисања промовисани у експерте, који су заузели кључне ресоре у држави, те добро плаћена места у институцијама светске олигархије и великих транснационалних компанија. Много је озбиљнији случај са онима који добро знају право стање ствари али јавно подржавају и пропагирају нешто сасвим друго што је у интересу светске олигархије и домаће компрадорске елите, руководећи се, при томе, помодним доктринарством, идеолошким фанатизмом, политичким симпатијама или једноставно тиме што се то добро плаћа. [\[30\]](#)

Све до избијања светске економске кризе у Србији је постојало „хорско певање“ већине наших академских економиста како је једино исправан управо овакав реформски пут који се у Србији реализује од 2000. године. Али сада када су теоријске расправе о економском неолиберализму постале беспредметне (пошто је неолиберални модел реформисања привреде и у пракси доживео фијаско) почели су да га гласно критикују и многи наши медијски најекспониранији економисти – вишедеценијски *професионални „убеђивачи“* или *ди за свако време* љу

[\[31\]](#)

– исти они који су донедавно гласно и ватрено подржавали исти тај неолиберални тржишни фундаментализам и на њему засноване реформе које су се спроводиле у Србији. Како је неуспеха досадашње економске политике све више и више – њених присталица је све мање и мање, пошто мало ко хоће да призна и своје учешће у том неуспеху. Досадашњи реформатори и њихови академски економисти (уз „препоруку“ ММФ-а) сада не говоре о фијаску економске политике (коју су у претходној деценији креирали, спроводили и проповедали у Србији), него о једноставној потреби „реформи реформе“ којом би се *са потрошачке прешло на развојну економску политику.*

Крајем марта 2010. године на председништву Савеза економиста Србије предложено је усвајање резолуције „*којом би се осудили злочини власти против привреде и грађана*“, те да се

„наша струковна организација извини и укаже на чињеницу да није утицала, као што није могла ни да спречи, бројне монструозне мере владе“

. Нажалост, академски економисти нису били без било каквог утицаја на

„злочине власти против привреде и грађана“

јер је већина њих на саветовањима

„наше струковне организације“

годинама подржавала и пропагирала погрешан концепт економске политике владе. Због тога би било много боље од доношења било каквих резолуција да за почетак чланови редакцијских одбора и програмских савета Научног друштва економиста, напokon, дозволе јавно изношење и другачијих ставова од оних које они заступају (без обзира на личне мотиве којима се, при томе, руководе). Свако од нас својим именом и презименом потписује оно за што се залаже, а време ће показати ко је био у праву.

(Реферат поднет на научној конференцији „Економско-социјална структура Србије – учинци прве деценије транзиције“, која је одржана 8. маја 2010. на Економском факултету у Београду, у организацији Научног друштва Србије, Академије економских наука и Економског факултета у Београду)

[1] . “Ова прича требало би да илуструје огромну и скоро ничим ограничену моћ коју је у једном историјском тренутку имао ДОС, односно двадесетак људи који су га персонификовали, као и безброј начина на које је могао да је употреби и злоупотреби, добро искористи или упропасти... Сећам се како је и сам Ћинђић, као алфа и омега ДОС-а, у тренутку када смо му потврдили раније договорени мандат премијера, и када се спремао да пише програм будуће Владе, питао да ли неко при руци има онај програм који је у наше име направио Г17, отворено признајући да га није ни прочитао... После свега што се догодило, и још више што се није догодило, изгледа да ни свој програм није читао.” (Ово је написао “инсајдер”, један од лидера ДОС-а и пот-председник у Влади Србије – Миодраг Миле Исаков у својој књизи: *Парадос*, 2005, стр. 35–36).

[2] Видети детаљније у књизи: Проф. др Јован Б. Душанић: *Washington consensus – кодификовани програм економског неоколонијализма*, Нова Европа, Београд 2007.

[3] Када говоримо о светској олигархији ми под тим појмом, једноставно речено, подразумевамо веома сложену и разнородну свеукупност крупних транснационалних (и њима потчињених) корпорација и банака, научних, консултантских и правних институција које их опслужују, међународних финансијских организација које раде у њиховом интересу, те разних формалних и неформалних организација које утичу на формирање јавног мњења. Без обзира на сву њену аморфност светска олигархија у пракси делује веома координирано због једноставне чињенице да је повезује исти економски интерес – слободно кретање транснационалног капитала и потчињавање својим интересима привреда великог броја земаља у циљу стварања максималног профита. Због тога би било погрешно објашњавати деловање светске олигархије разним теоријама завере или активностима неких сатанских сила него објективним економским интересом крупног капитала.

[4] Португалска империја на Истоку почивала је на домаћим посредницима званим *comprados*.
Кад су 1842. године Британци добили опијумски рат против Кинеза, исто су тако пронашли домаће „
стручњаке за варварска питања“
, који су говорили
пишин-енглески
, да им воде послове на локалном нивоу. Оно по чему су се ови људи издвајали јесте

презир које су гајили према свом народу, његовој култури и историји. Постајали су космополите и некритички су прихватили све што је долазило од стране колонизатора. Упорно понављајући да се у земљи ништа добро не може да уради „без спољних притисака“ (у савременој варијанти су то ММФ, Европска унија...) ширили су дефетизам у сопственом народу и афирмисали поданички менталитет, те заговарали старатељство над сопственим народом, а себе нудили за посреднике – *стручњаке за варварска питања*.

[5] Развијене земље (у првом реду, САД) су земљама у развоју натурале неспутано деловање тржишта и повлачење државе из привредне сфере, а код себе су радили *Амерички принцип dowhatwesay, n*

ot
what
we
do

– ради то што ми говоримо, а не то што ми радимо – САД спроводи се невероватном упорношћу и лицемерјем. Изненађује како је много земаља које то прихвата, те домаћих опортунистичких академских економиста који то пропагирају.

[6] Оно чиме су се наши економски „реформатори“ и њихови неолиберални истомишљеници од 2000. године посебно поносили јесте стабилан курс динара и „здрав“ банкарски систем. Невероватно али истинито доказивали су да може постојати јак новац и здраве банке у држави у којој је привредна активност замрла, а незапосленост достигла огромне размере. Штавише, бивши гувернер мр Млађен Динкић је јавно истицао да очекује да ће за то добити и Нобелову награду из економије.

[7] Према најновијој листи [Светског економског форума](#) од 133 рангиране земље Србија се налази тек на 125. месту по стопи штедње, те 124. по ефикасности правних институција, 130. по ефикасности економске политике, 131. по степену тржишне доминације. Оно што посебно забрињава јесте да се Србија налази на 132. месту по одливу мозгова (иза нас је само Гвајана). Огроман одлив мозгова из земље и, више него забрињавајућа, демографска ситуација су можда најбољи показатељ не само тренутног стања, него и предвиђања српске будућности и имаће далекосежне негативне последице. Недељник НИН (11
. фебруар 2010) пише да је почетком фебруара у општини Црна Трава (истог тог нишког региона) рођена прва беба после 18 месеци. Сиромаштво и бесперспективност доприносе „белој куги“, која се надвила над Србијом, али и чињеница да су младе жене често присиљене од послодаваца да се обавезују да неколико наредних година неће рађати децу како би добиле или задржале радно место, а власт то толерише.

[8] Али у Србији „мали интерес да подстичу штедњу имају овдашњи реформатори и мисионари. Повећање штедње код сиромашног и у свему потребитог народа не може се извести без јачања националног духа, без крупне државне визије, без снажења националног самопоуздања. Дакле, без неког облика национализма. А српски национализам је кључни баук у идеологији овдашњих реформатора и мисионара, као што је борба против њега кључни разлог њиховог постојања“ (Слободан

Антонић:

Елит

а, грађанство и слаба држава

, Службени гласник, Београд, 2006). Међутим, о каквој државној визији и снажењу националног самопоуздања може да се говори када први на изборној листи „«За европску Србију – Борис Тадић“ (Политика, 23. март 2007) каже:

„Никакав завет предака, никаква обавеза за потомство не могу да оправдају то што ће човек протрачити свој живот онако како траже преци или онако како он мисли да ће тражити потомци. Ми немамо право ни због чега, понављам, ни због чега, да људима угрожавамо нормалан, сигуран, бољи живот...

Цела историја је саздана на неправдама, увек су јачи тлачили слабије... Ми смо суочени са тим прагматизмом великих сила или прагматизмом моћи који је у стању да наметне међународне односе.“

[9] „Јединствене дефиниције неолиберализма нема. Реч је о скупу идеја које се крећу од оних које бих назвао „неолиберализам light“, а формулише их „Вашингтонски консензус“, до нечега што би се могло назвати „hardcore неолиберализам“, и који најјасније осликавају идеје Милтона Фридмана, или још радикалнијег Гровера Норквиста. За

hardcore

неолиберале, Вашингтонски консензус је преузак економски, а поготово политички оквир. Њихов фокус није толико на тржишту чија је улога неспорна и неприкосновена – он је далеко више усмерен ка држави, њеном месту и улози. Мање или више експлицитно, тражи се радикална реформа државе и свођење њених функција на минимум. У том контексту, модерна неолиберална држава би требало да личи на ону из XIX века.

Гровер Норквист, председник удружења „

Американци за пореску реформу

“, сматра да државу треба тако смањити да она може стати у каду – а потом је ту и удавити. Ово је кратак, сликовит и ефектан исказ који најбоље објашњава суштину неолибералне идеје. Гуру неолиберализма, економиста-нобеловац Милтон Фридман, у својим најпознатијим идеолошким књигама какве су

Капитализам и слобода

и

Слободан да бира

, исказује сличан основни став, наравно мање брутално, и сувишно је рећи, веома вешто

аргументовано.

“

(Небојша Катић:

[Неолиберални корени светске економске кризе](#)

)

[10] У међувремену, од избијања светске економске кризе, стање у српској привреди се знатно погоршало. Слика српске економске реалности у 2009. години је још суморнија: уместо ранијег скромног раста апсолутни пад БДП и рапидно смањење броја запослених (1,889.085 у 2009), индустријска производња је мања за 12%, површине засејане пшеницом су најмање од Другог светског рата и два пута мање него 1990. године, бруто инвестиције су смањене за 25%, извоз робе и услуга смањен је за 22%, а увоз опреме за 40%, те репроматеријала за 16%, спољни дуг је порастао на 33 милијарде долара, рачуни 70 хиљада предузећа су у блокади, без исплата зарада ради више од 150.000 запослених, итд.

[11] Проф. др Млађен Ковачевић, *Реалне и виртуелне економске перформансе Србије у периоду 2000–2007. године* (Зборник: *Текућа привредна кретања, економска политика и структурне промене у Србији 2007/2008. године*), Научно друштво економиста и Економски факултет, Београд 2008.

[12] Оваква „бећарска економија“ ослоњена је на само три потпорна стуба – три ПС: продај својину, позајмљуј свуда и потроши све (или једноставније три П: продај–позајми–потроши).

Видети књигу: Проф. др Јован Б. Душанић: *Бећарска економија*, БПШ, Београд 2008.

[13] Према подацима Републичког завода за статистику спољнотрговински дефицит износио је у 1998. години 1,75 милијарди долара, 1999 – 1,51, 2000 – 1,77, 2001 – 2,54, 2002 – 3,54, 2003 – 4,72, 2004 – 7,23, 2005 – 5,98, 2006 – 6,74, 2007 – 9,73 и 2008. години 11,9 милијарди долара.

[14] Индекси индустријске производње (1990 – 100) у Републици Србији (*према*

званичним пода-цима Републичког завода за статистику

) износили су: 1993 – 41,3; 1994 – 42,2; 1995 – 43,8; 1996 – 46,0; 1997 – 50,6; 1998 – 52,7; 1999 – 39,0; 2000 – 43,3; 2001 – 43,3; 2002 – 44,1; 2003 – 42,8; 2004 – 45,8; 2005 – 46,2; 2006 – 48,4; 2007 – 50,2; 2008 – 50,7; 2009 – 44,6.

[15] Поред тога, и сама структура раста БДП-а показује да са 80% у том расту учествују сектори трговине, саобраћаја и финансијског посредовања – сектори који се по својој природи на јављају моторима раста и самим тим не обезбеђују стабилан дугорочан и одржив економски раст. Циник би рекао: мада је домаћа производња добрим делом „угушена“, БДП расте из године у годину јер велике количине увозне робе треба превести (раст саобраћаја), продати (раст трговине), а становништву масовно одобравати кредите да би се увозна роба могла куповати (раст финансијског сектора).

[16] Смањење броја запослених је настављено и број запослених у Србији у 2009. години износио је свега 1.889.085.

[17] Prašnikar, J., Redek, T and Koman, M. 2009. *“How are different capitalist systems coping with the current crisis?”* у Prašnikar, J. (ed): *How are different*

capitalist systems coping with the current crisis
? Ljubljana: Časnik Finance, pp. 9–42.

Мислим да би било интересантно подсетити се како је, на опаску новинара (*Политика*, 14. октобар 2002) да су словеначки економисти „отерали“ Џефрија Сакса (својевремену мегазвезду транзиције) из Словеније, проф. др Јанез Прашникар одговорио: „*Нисмо га баш отерали. Он је увек радо виђен гост. Али словеначки економисти су јасно рекли да имају своје становиште које је другачије од његовог. Он је дошао у Словенију као што је ишао и у разна друга подручја. Одржао је говор у словеначком парламенту, а ми смо после отворено у јавности рекли да није добар такав транзициони пут. Јавност је прихватила наш став. Сакс је имао став који је могао да спроводи у Монголији, али не и у Словенији*

.“ У Србији није присутан Џефри Сакс али ту је (после СФР Југославије, Пољске, Русије, Румуније) његов ученик Божидар Ђелић који овако описује почетак сарадње са Џефријем Саксом (видети: Б. Ђелић, „Бољи живот треба мало причекати“, *Профил*

, бр. 37/02):

На Харварду сам одлазио и на часове Џефрија Сакса...(који) је упоредо постао саветник и пољске (Мазјовецки) и југословенске (Анте Марковић) владе. На једном од часова он

ме је тада питао: „Ти си на –ић. Да ниси случајно из Источне Европе? Ако знаш економију – ‘ајмо заједно!’“ Буквално већ два дана после тога смо летели за Варшаву... и непрестано сам боравио у Варшави или Београду.

У наставку Божидар Ћелић каже:

Мене наши људи увек “добронамерно” питају: А ко је то платио?... Док сам био у Русији, моје трошкове сносиле су Фордова фондација, једна финска фондација “Вајдер”, и на крају – Харвард, пошто сам био запослен као саветник Харвардовог Института за међународни развој.

А о Харвардовом Институту за међународни развој (*Harvard Institute for International Development – HIID*

) и раду њених саветника у Русији подробно пише Џенин Ведл са Института за европске, руске и евроазијске студије Универзитета Џорџ Вашингтон. Наслов и поднаслов њеног рада (“

Момци са Харварда срећују Русију. Како су најбољи и најбриљантији амерички ‘експерти’ помогли да се уништи руска привреда

”) речито говори сам за себе. (Видети: Janine R. Wedel,

The Harvard Boys Do Russia. How the best and brightest American “experts” helped destroy the Russian

economy

, The Nation, Vol.266, No.20, June 1, 1998).

[18] „Једна од најтужнијих поука историје човечанства гласи: уколико нас обмањују у дугом временском периоду, ми постајемо склони да одбацујемо све доказе постојања те обмане. Ми губимо интерес да сазнамо истину. Обмана нас уништава. Једноставно, бива нам изузетно болно признати и себи самима да нас (тако дуго и тако безочно) обмањују.“ (Carl Sagan, *The Dragons of Eden: Speculation on the Evolution of Human Intelligence*, Ballantine Books, New York, 1978).

[19] Амерички Индијанци су лепо говорили да „ми не наслеђујемо земљу од наших предака него је позајмљујемо од наше деце.“

[20] Непосредно после „српске октобарске револуције“ наступио је тријумфализам ДОС-а када на јавној сцени није било места било каквим дисонантним тоновима који би могли да поремете општу слављеничку атмосферу.

Ипак успео сам да убедим уредника дневног листа

Данас

да објави моје текстове (“

Рецепт за колонијалне земље

”, 30. октобар 2000, те

“Да ли су нам потребне радикалне економске реформе?”

, 8. новембар 2000) критички интониране према економском програму ДОС-а – „

Програм радикалних економских реформи у СРЈ

“ – који су урадили економсти Г 17. Уредник ми је рекао да моје текстове објављује пошто зна да сам на првим вишестраначким изборима у Србији 1990. године био (као нестраначка личност) кандидат за републичке парламентарне изборе на листи Демократске странке, али да и даље сматра претеривањем моју тврдњу да ћемо се (уколико се буде реализовао економски програм који предлаже Г 17) кроз десет година питати

„да ли је за Србију била погубнија последња деценија 20.

или прва деценија 21.

века“.

Почетком 2001. године у једном од најугледнијих економских часописа

Финансије

(бројеви 1–2/01 и 3–4/01) објавио сам два опширна чланка у којима сам могао детаљније и темељније да аргуменујем ставове изложене у текстовима објављеним у листу

Данас

.

[21] Лепо то рече познати наш писац Милован Данојлић (Стокхолмски синдром – наша подврста, *НИН*, 5. новембар 2009) да је ова наша такозвана елита оболела од стокхолмског синдрома. *„Стокхолмски синдром је душевно усмерење у коме се жртва поистовећује са мучитељем, усваја његове разлоге, правда му побуде, чини све што се од њега очекује, па и оно што претпоставља да ће надређеном бити по вољи. Наша подврста болести се, без сумње, ослања на вековима стварану рајинску психологију, провинцијалну инфериорност и заслепљеност богатством и снагом „великог света“, у условима санкција, блокаде и изолованости. Уместо отпора, пасивног ако је активни немогућ, духовног ако смо војно немоћни и разоружани, ми гледамо како да уђемо у вољу онима који су нас тукли по глави, док ретким пријатељима, вољним да нам помогну, гордо окрећемо леђа, проналазећи им свакојаке мане.“*

[22] Председник Србије Борис Тадић је у децембру 2009. године (у пратњи министра економије М. Динкића) отворио у Прокупљу фабрику за производњу каблова за аутоиндустрију у оквиру немачке компаније „Леони“. На тој локацији раније је постојала фабрика азбестних производа „Фиаз“ која је овој немачкој компанији продата за 56 милиона динара (око 600 хиљада евра). Компанија „Леони“ запослила је 350 радника чија зарада износи 15.300 динара (око 160 евра) месечно – што је мање од 50% просечне зараде у Србији, а [Влада Републике Србије](#) доделила је компанији „Леони“ 6,5 милиона евра на име подстицаја иностраним инвеститорима и по 5.000 евра по новоотвореном радном месту.

Није тешко израчунати да од средстава, на име подстицаја иностраних инвеститора, државе Србије (тачније новцем њених пореских обвезника) немачка компанија „Леони“ не само да одмах добија средства коју је платила за фабрику, него јој преостаје још новца којим може да целу деценију (десет година) исплаћује (нето) зараде запосленима у фабрици у Прокупљу.

[23] „У српској јавности се вешто, дуго и упорно ставља знак једнакости између државног власништва и државног управљања компанијом. Управљање је увек посао професионалних менаџера, али државно власништво обезбеђује стратешку контролу над оним компанијама чија важност превазилази пуки комерцијални интерес. Телекомуникације, енергетика или водоснабдевање, на пример, управо су такве делатности“ (Небојша Катић, „Оно што и врапци знају“, Политика, 21. април 2010).

[24] У обраћању групе веома угледних америчких (нобеловци Кенет Ероу, Василиј Леонтијев, Лоренц Клајн, Роберт Солоу и Џејмс Тобин, и познати професори Мајкл Интрилигејтор и Маршал Поумер) и руских (академици Леонид Абалкин, Олег Богомолов, Станислав Шаталин, Валериј Макаров, Јуриј Јеременко и Дмитриј Лавов) економиста Борису Јелцину, 1996. године, се између осталог каже да: „...уколико и постоји тајна тржишне привреде, она се не налази у приватној својини него у конкуренцији.“ (Интегрални текст обраћања видети у књизи: О.Т. Богомолов, *Моя летопись переходного времени*, Экономика, Москва 2000)

[25] „Приватизација би требало да буде лек за све невоље. Кад нешто запне, влада најављује да ће то поправити приватизацијом. А то преведено на обичан језик значи да ће се опет део народне имовине јефтино продати страном капиталу. То је постало еуфемизмом за продају највреднијих предузећа страном капиталу. Већ је преко 4/5 банака – а оне представљају једну од основних полуга економске политике неке земље – у страним рукама. Сад су на реду хотели, тј. продаја јадранске обале, понајлепше – уз егејску – у Европи. Управо је најављено да ће идуће године бити “приватизовани”, тј. продани страном капиталу телекомуникације, електропривреда и ИНА, што су у свакој привреди најакумулативније гране. Осим тога, објављено је да су за то ангажовани страни консултанци. Страни консултанци седе у нашим државним установама – као што су 1945. године седели совјетски “стручњаци”. И у то име одљева се десетина милиона

долара у иностранство. Некада смо стварали производне капацитете, а сад тобоже не знамо њима управљати. Очигледно се ради о срозавању земље на колонијални ниво.“ (Проф. др Бранко Хорват: *Какву државу имамо и какву државу требамо*, Прометеј, Загреб, 2002)

[26] У периоду 1990–2000. година у Србији је изграђено свега 106 километара аутопутева (Фекетић–Хоргош, Фекетић–Келебија и обилазница око Београда), а у периоду од 2000–2010. године још мање – 45 километра аутопутева (Комрен–Просек, Левосоја–македонска граница, Северни крак коридора 10 и петља Орловача) и 52 километра једне траке аутопута (Београд–Нови Сад). Градња аутопута Печењеца–Грабовница (22,5 км) започела је 1977. и завршена 2005. године. Поређења ради у Хрватској је од распада СФРЈ у промет пуштено преко 1.400 километара аутопутева. (Извор: ЈП „Путеви Србије“, дневни лист *Политика*, 28. март 2010)

[27] „Постојало је време када се за јавну борбу за научну истину спаљивало на ломачи, зато што је тако хтела инквизиција. Сада уместо тог средства физичког, психолошког и политичког терора – крајње бруталног, али дугорочно неефикасног, што треба имати у виду – имамо средства масовних информација. С једне стране, без њих не можеш да се пробијеш са важним истинама и лучима знања широкој јавности, али с друге стране, она су омиљено место демагога и лажова. Због тога, не преостаје ништа друго, него борити се и тако махати тим мачем, тј. речима, како би задавао тачне ударце и при томе остао читав. А то није тако једноставно. Најбоље је борити се називајући ствари правим именима. А да би при томе поступао рационално мораш схватити суштину нерационалности – њене изворе, механизам, динамику. То урадити много је теже, него подлећи интелектуалном бешчашћу и насести подвалама шарлатана или једноставно глупака.“ (Видети књигу: Gregorz W. Kolodko, *Wędrujący Świat*, Warszawa 2008)

[28] По степену утицаја који имају на државни апарат у најразвијенијим земљама света, пре свих САД и В. Британији, неолиберали су у позицији да утичу на политичке токове и на одлуке мултилатералних институција, посебно на „свето тројство“ које чине ММФ, Светска банка и Светска трговинска организација. Ведрећи и облачећи у медијима који су доминирали над светским јавним мњењем, неолиберали су могли да бојадишу или пак потпуно да укину информације које им нису по вољи, а посебно оне које се односе на бројке везане за стопу развоја. С обзиром на то да стоје на позицији силе у одељењима за економију најугледнијих светских универзитета, будно мотре да ни један једини економиста-дисидент не буде примљен за професора како не би уживао у престижу које би му пружало професорско звање... Предлози за алтернативна решења су све малобројнији јер интелектуалци немају довољно поверења у нове идеје које би изазвале и надјачале устаљену, круту праксу неолиберализма. Неки од њих су чак и пребегли у

супротан табор неолиберала у чему нема ничег чудног с обзиром на то да једна консултација за рачун ММФ-а или Светске банке доноси онолико новца колико се у нормалним околностима заради вишегодишњим преданим радом на универзитету бројних неразвијених земаља. Контролишући тако глобални политички и интелектуални домен, неолиберали располажу свим средствима с којима могу да претворе у безначајни, усамљени глас сваког ко се усуди да их критикује... Тако, свака озбиљна дебата бива сасечена у корену, а дисиденти се држе у строго чуваном резервату, систематски игнорисани од медија, што све заједно доприноси јачању и доминацији либералне доктрине... (Le Monde diplomatique, српско издање, јун 2003)

[29] У јулу 2008. године и нобеловац Џозеф Стиглиц је објавио веома запажен текст под називом: *Крај неолиберализма*) (<http://www.project-syndicate.org>) који почиње речима:

Свет није био милосрдан према неолиберализму, том бућкуришу идеја, базираном на претпоставци фундаменталиста да тржиште, као саморегулирајући систем, ефикасно расподељује ресурсе и одлично служи интересима друштва. Управо тај тржишни фундаментализам лежи у основи такозваног „Вашингтонског договора“ и његове оријентације на приватизацију, либерализацију и независност централне банке која концентрише своју пажњу искључиво на инфлацију. Четврт века земље у развоју су се међусобно такмичиле и неуспеси су очигледни: земље које су се придржавале политике неолиберализма изгубиле су трку, и то не само у економском развоју...

Џозеф Стиглиц текст завршава речима:

Неолиберални тржишни фундаментализам је увек био политичка доктрина која је била у служби одређених интереса. Он није никада био потврђен у економској теорији. Сада је јасно да га није потврдила ни историјска пракса. Извлачење поука из тога може да буде просветљење међу згуснутим облацима који су се надвили над глобалном економијом.

[30] Како то недавно рече проф. др Млађен Ковачевић немали број наших колега – академских економиста одавно функционише по принципу: *реците ми шта треба да докажем, а ја ћу рећи колико за то треба да ми платите.*

Лепо то написао Меша Селимовић (Тврђава):

Видиш, мислим добро о теби, и желим да се понекад пробудиш усред ноћи, и да дуго сједиш прекрштених ногу на постељи, мучећи се кајањем и стидом ... Али, нека ти је Богом просто, ниси ти бирао своју ситну душу, дали су ти је, не питајући, дошао си на ред кад других, бољих, није више било. Алахеманет, човјече као и сви остали, који чине зло али га не смишљају. Од оних других, који зло смишљају и обређују, нека Бог сачува и тебе и мене.

[31] Д. Вујадиновић пише (Политика, 11. јун 2005): Нису они ни толико способни ни бројни колико су агресивни и добро умрежени. Њима није важно ко је на власти, ко је

министар, за шта се залажу партије, шта је стварни интерес страног капитала и многих белосветских фондова који би да нам скроје будућност. Они су ту да пруже „интелектуалне“ услуге. Они тачно знају где и шта треба да кажу, колико и када треба да буду критични, а колико апологете. Западни политичари и „експерти за високе хонораре“ просто их „обожавају“ – јер они су кооперативни, увек говоре „паметно“ и никада не постављају неочекивана питања. „Скромни“ су, али увек присутни и добро плаћени. Они су врхунски експерти за пројекте у којима све изгледа баш онако како одговара наручиоцу. Они себе не сматрају одговорним за стварно стање, они само професионално (!) обављају свој део посла. Они себе сматрају интелектуалцима заборављајући да је основна обавеза интелектуалца да слободно и критички мисли и дела! Зато се они међусобно добро разумеју и помажу, а највише не воле оне који шире информације и отворено говоре што знају и мисле.